

Ny Kunst!

Eller Tilfældighedens rolle i kunstnerisk skaben

Af August Strindberg

Jeg er blevet fortalt, at Malayerne borede huller i de bambustræer, der voksede i deres skove. De lå på jorden og lyttede til symfonierne skabt af disse gigantiske æoliske harper. Det mærkelige er, at hver enkelt tilhører hørte en unik melodi og en unik harmoni, alt efter vindens lune.

Det er kendt, at vævere bruger kalejdoskoper til at finde nye mønstre, og således overlader det til tilfældigheden at lade farvede glasstykker danne nye mønstre.

På Marlotte, den kendte kunstnerkoloni, er det første, jeg gør, at besøge spisestuen for at se de berømte paneler. Faktisk er det, jeg ser, portrætter af kvinder: a) unge b) gamle, etc. Tre krager på en gren. Vel udført. Man ser straks hvad det er.

Måneskin. En ret lysende måne; seks træer; roligt, reflekterende vand. Måneskin!

Men hvad er det? Det første spørgsmål, som skaber den første spænding. Du er tvunget til at søge svaret, at erobre; og intet er mere behageligt, end at din forestillingsevne sættes i bevægelse.

Hvad er det? Malere kalder det "paletterester". Med andre ord når et værk er færdiggjort, skraber maleren de tiloversblevne farver sammen, og, hvis han føler sig inspireret, fremstiller han en eller anden form for skitse. Jeg standsede med fryd foran panelet på Marlotte. Farverne har en harmoni, en harmoni som er let at forstå, da de alle har været del af det samme maleri. Når først kunstneren er frigjort fra at sammensætte farverne, er kunstnerens sjæl tilbøjelig til at koncentrere al sin energi på skitsen. Når hans hånd bliver ved med tilfældigt at bevæge paletkniven, uden at miste synet af modellen, som naturen har stillet til rådighed, viser helheden sig som en vidunderlig blanding af bevidst og ubevidst. Det er naturlig kunst, hvor kunstneren arbejder på samme måde som naturen, uden målsætning.

Når jeg efter nogen tid genså de ridsede paneler, fandt jeg altid noget nyt; afhængig af min mentale tilstand.

Jeg ledte efter en melodi til et enakter skuespil kaldet Samoun, som foregår i Arabien. Derfor stemte jeg min guitar ved at løsne stemmeskruerne vilkårligt, indtil jeg fandt en akkord, som formidlede et indtryk af noget ekstremt særegent uden at overskride grænserne for skønhed.

Melodien blev accepteret af skuespilleren der spillede rollen; men instruktøren, overdrevent realistisk, advarede om, at melodien ikke var ægte og bad mig om en autentisk. Jeg fandt en samling arabiske sange, præsenterede dem for instruktøren, der afviste dem alle, men fandt til slut min arabiske sang mere arabisk end de rigtige araberes!

Melodien blev sunget og fik en vis succes, hvorefter den moderigtige komponist bad om min tilladelse til at lave hele musikken til mit stykke baseret på min "arabiske" melodi, der havde grebet ham.

Her er min melodi, som blev skabt ved et tilfælde: G, C skarpt. G skarpt. B fladt. E.

Jeg kendte en musiker, som morede sig med at stemme sit flygel omvendt, uden begrundelse. Derefter spillede han Beethovens Pathétique fra hukommelsen. Det var en fantastisk fornøjelse at høre det gamle stykke komme til live igen. For tyve år siden hørte jeg denne sonate uden tanke for, at den ville kunne udvikle sig: statisk uden mulighed for at ændre sig. Det er måden jeg har behandlet slidte melodier på med min guitar lige siden. Guitarister misunder mig og spørger, hvor jeg fundet denne musik; jeg fortæller dem, at det ved jeg ikke. De tror, jeg er komponist.

Her er en idé til producenter af lirekasser, som for tiden er på mode! Bor tilfældige huller på den runde melodiplate, og du vil få et musikalsk kalejdoskop.

Brehm hævder i sit værk *Dyrenes liv*, at en stær imiterer alle lyde den har hørt: støjen fra en dør der lukkes, hjulet på slibesten, en møllesten, en vejrmølle, etc.

Men det er ikke sandt. Jeg har hørt stær i de fleste europæiske lande, og de synger alle det samme miskmask af huskede indtryk fra nøddeknækkere, svaler, drosler og andre slægtninge og på sådan en måde, at enhver tilhører kan fortolke det som vedkommende vil. Stæren er som et musikalsk kalejdoskop.

*

Det samme gælder papegøjer. Hvorfor kalder vi den grå papegøje med den skarlagensrøde hale for Jacob? Fordi det er deres naturlige lyd: deres parringskald er Jaco. Og deres ejere er overbeviste om, at de har lært deres papegøje at tale og til en begyndelse dens eget navn.

Og kakaduen! Og araen! Det er morsomt at høre en ældre dame belære sin papegøje, fordi hun vil insistere på, at det er, hvad hun gør. Fuglen plaprer dens usammenhængende hvinende lyde: damen oversætter, idet hun sammenligner lydene med hvad de mest lyder som.

Eller snarere, hun erstatter ordene med denne infernale musik. Det er således ikke muligt for en fremmed at forstå hvad papegøjen "siger", indtil ejeren har sagt ordene.

Jeg havde engang en idé om at modellere en figur af en ung gudsdyrker, inspireret af en model fra antikken. Der stod han, med armene løftet, men jeg var ikke tilfreds med ham, og i en handling af fortvivlelse lod jeg min hånd falde ned på hovedet af den uheldige. Sådan! (Værsgo!). En metamorfose, som Ovid ikke kunne have drømt om. Hans græske krøller blev flade under slaget og lignede en skotsk baret, der dækkede hans ansigt; hovedet og nakken sank ned mellem skuldrene; armene sank så hænderne kom på niveau med øjnene skjult under baretten; benene gav efter; knæene samlede sig; og hele genstanden blev omdannet til en ni år gammel dreng, der græd og skjulte sine tårer med hænderne. Med få berøringer var statuetten blevet perfekt, hvilket også betød, at beskueren fik det ønskede udtryk.

Bagefter improviserede jeg, i mine venners atelier, en teori om automatisk kunst:

Mine herrer, I husker drengen fra eventyret, som vandrede i skoven og fik øje på skovens sirene. Hun er smuk som dagen, med emeraldgrønt hår, etc. Da han nærmer sig, vender hun ryggen til og ligner nu en træstamme.

Det er klart, at drengen kun så et træ, og hans levende fantasi fandt på resten.

Hvad der er sket for mig mange gange.

En smuk morgen, da jeg gik en tur i skoven, stødte jeg på en indhegnet brakmark. Mine tanker var langt borte, men mine øjne spottede en ukendt, bizar genstand på marken.

Et øjeblik var det en ko; kort tid efter to bønder der omfavnede hinanden; derefter en træstamme, derefter ... Denne forvandling af indtryk gør mig glad ... en viljeshandling, og jeg vil ikke vide hvad det er ... jeg føler at bevidsthedens gardin trækkes fra, selvom jeg ikke ønsker det ... nu er det en frokost på landet, man spiser ... men figurerne er ubevægelige som i et panoptikon ... ah ... det er det det er en forladt plov, hvorpå pløjemanden har kastet sin frakke og hængt sin rygsæk! Alt er sagt! Intet mere at se! Den mistede glæde!

Tilbyder dette ikke en analogi til modernistiske malerier, der er så uforståelige for filistrene. Først ser vi kun et kaos af farver; så begynder det at ligne noget, men nej; det ligner intet. Pludselig fikseres et punkt, som en cellekerne, det vokser, farverne grupperes omkring punktet, det samles; der dannes stråler, der vokser grene og kviste som iskrykker i vinduer ... og billedet præsenterer sig for betragteren, der har været vidne til en opformering af maleriet.

*

Jeg maler i min fritid. For at mestre mit materiale, udvælger jeg et mellemstort lærred eller bedre en plade, så jeg bliver i stand til at færdiggøre billedet på 2-3 timer, så længe inspirationen holder.

En vag intention styrer mig. Jeg forestiller mig et skyggefuldt træ, hvorfra du kan se havet ved solnedgang.

Godt så: med paletkniven anvendt til dette formål - jeg ejer ingen pensler! - jeg fordeler farverne på fladen, og der blander jeg dem for at få en grov skitse. Åbningen i midten af lærredet repræsenterer havets horisont; og nu udfolder det indre af træet sig, grenene, spredt i grupper af farver, fjorten, femten, hvirvlet op, men hele tiden i harmoni. Lærredet er dækket; Jeg stiller mig på afstand og ser! Wow! Jeg ser ikke et hav; den oplyste åbning viser et uendeligt perspektiv af lyserødt og blåligt lys, hvor luftige væsener uden kroppe og identitet flyder rundt som feer i drivende skyer. Træet er blevet til en mørk hule, indgangen spærret af brombærbuske: og forgrunden - lad os se hvad det er - klipper dækket med lav - og der til højre har kniven udglattet farverne for meget, at de ligner refleksioner på en vandoverflade - Men se! det er en dam. Perfekt!

Hvad nu? En hvid og lyserød plet over vandet, hvis oprindelse og betydning jeg ikke kan forklare. Vent et øjeblik! en rose ! - Kniven arbejder to sekunder, og dammen er indrammet af roser, roser, hvilke roser!

En berøring her og der med fingeren, der blander de ustyrlige farver, som flyder sammen, og afviser de rå farver, forfiner, forsvinder, og billedet er der!

Min kone, for øjeblikket min gode ven, ankommer, overvejer, falder i ekstase foran "Tannhäusers hule", hvorfra den store slange (mine flyvende feer) snor sig ud i miraklernes land; og katost (mine roser!) reflekteres i svovlkilden (min dam!) osv. Hun beundrer en hel uge "mesterværket", værdisætter det til tusinder af franc, forsikrer at værket hører til på et museum osv.

Efter otte dage er vi atter i en periode med antipati, og hun ser mit mesterværk som det værste skidt!

Og at tro, at kunsten eksisterer som en ting for sig selv!

*

Rimer du? Jeg antager det! Du bemærkede sikkert, at dette er et forfærdeligt arbejde. Rim binder sindet; men de løsner også. Lyde formidler forestillinger, billeder, ideer.

Denne Maeterlinck, hvad laver han? Det rimer i midten af hans prosatekster.

Og denne elendige, dumme kritiker beskyldte ham for svagsind på grund af dette, under henvisning til hans sygdom under det "videnskabelige" navn Ekkolali.

Ekkolalister, alle sande digtere fra verdens begyndelse. Undtagen: Max Nordau, der rimer uden at være en digter.

Hinc illæ lacrimæ!

*

Kunsten at komme (og at forsvinde som alt andet!). Efterligne naturen groft; frem for alt at efterligne måden naturen skaber på!

Ordforklaringer

Ekkolali: Kaldes også papegøjetale og er en persons gentagelse af, hvad der bliver sagt til vedkommende. Kan blandt andet optræde ved Tourettes syndrom, skizofreni, Alzheimers sygdom og autisme.

Maeterlinck: Belgisk digter, dramatiker og essayist, der modtog Nobelprisen i litteratur i 1911.

Hinc illæ lacrimæ: Deraf disse tårer

Max Nordau: Tysk forfatter, 1849-1923

Strindbergs essay er skrevet på fransk maj 1894, udgivet i det franske tidsskrift Revue des Revues 15. november samme år. Oversat af Klaus Marthinus 2020. Copyright Arkbest.